

प्रथम वर्ष कला

मराठी विनोदी कथा आणि व्यावहारिक व उपयोजित मराठी

प्रा . प्रविण जाधव

मराठी विभाग

श्री मुलिकादेवी महाविद्यालय, निघोज

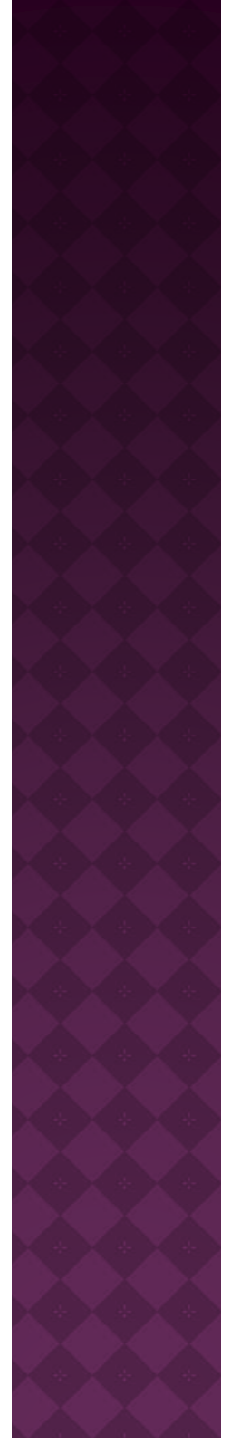
ता . पारनेर जि . अहमदनगर

दूरदर्शनसाठी बातमी लेखन

- ◉ बातमीपत्राचे प्रकार :
- ◉ स्थानिक बातमीपत्र
- ◉ राज्यस्तरीय किंवा प्रादेशिक बातमीपत्रे
- ◉ राष्ट्रीय बातमीपत्र
- ◉ आंतरराष्ट्रीय किंवा जागतिक बातमीपत्र
- ◉ बातम्यांचे स्रोत
- ◉ अ. स्वतःचे जाळे   ब. दृक-श्राव्य वृत्तसंस्था
- ◉ क. मुक्त किंवा नैमित्तिक छायाचित्रकार
- ◉ ड. सहयोगी वाहिन्या / केंद्रे किंवा सिंडीकेट

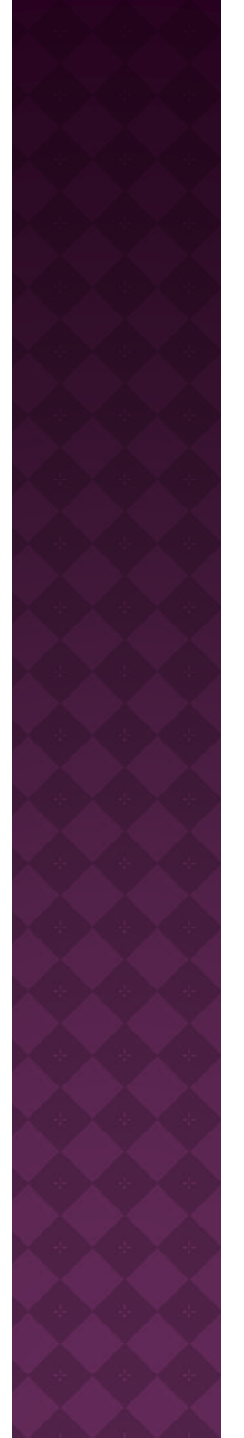
बातम्या निवडीचे निकष

- अ. नजीकता / समीपता
- ब. समयोचितता / ताजेपणा
- क. परिणाम / प्रभाव
- ड. व्यक्ती महात्म्य
- इ. नैसर्गिक आपत्ती , संघर्ष , अपघात
- ई. नाविन्यपूर्ण / वैशिष्ट्यपूर्ण घटना

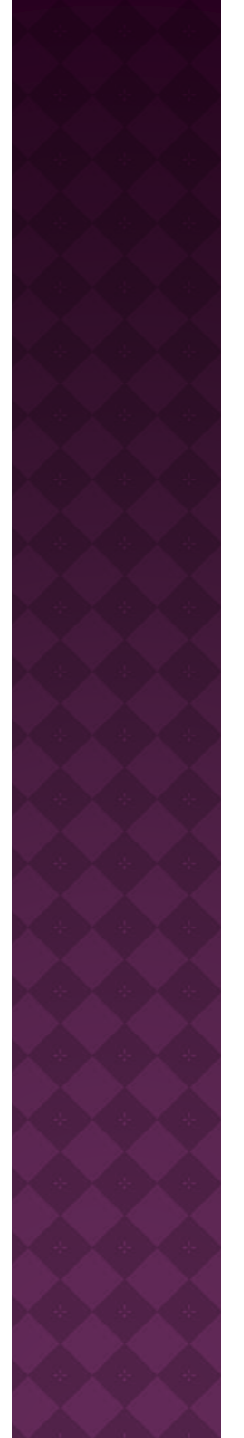
बातमी सादरीकरणाची यंत्रणा

- ◉ दूरचित्रवाणी वार्ताहराचे कार्य
- ◉ छायाचित्रण व अन्य तंत्राची जाण
- ◉ वेळेचे भान
- ◉ सादरीकरणाची कला
- ◉ मुलाखतीची कला

बातमीपत्राचे संपादन

- ◉ बातम्यांची निवड
- ◉ बातम्यांचे सादरीकरण
- ◉ ध्वनि – चित्रफितींचे संकलन

बातमीपत्राचा आकृतिबंध तयार करणे

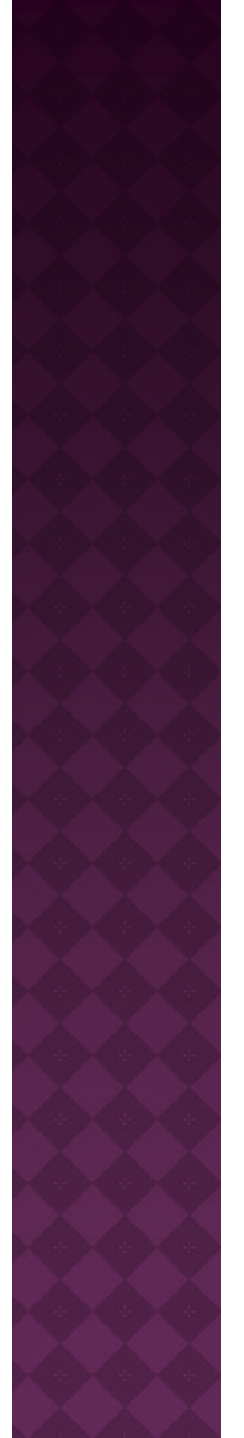
- ◉ प्रेक्षकांना अभिवादन
- ◉ 'ठळक बातम्या'
- ◉ विस्तृत किंवा अधिक माहिती
- ◉ चित्र, नृत्य, नाट्य, संगीत, इ. ललित कलांविषयी
- ◉ विशेष निवेदने
- ◉ क्रीडाविषयक
- ◉ हवामानाचा अंदाज
- ◉ पुन्हा एकदा 'ठळक बातम्या'
- ◉ प्रेक्षकांना अभिवादन

दूरचित्रवाणी नमुना बातमीपत्र

शीर्षक :	संहिता : दिनांक :	सेकंद	साउंड बाईट : प्रसारण
दृश्य	पडद्यामागील निवेदन		पडद्यावरील निवेदन
निवेदक			

◉ धन्यवाद

द्वितीय वर्ष कला
आधुनिक मराठी साहित्य आणि
उपयोजित मराठी

प्रा . प्रविण जाधव
मराठी विभाग
श्री मुलिकादेवी महाविद्यालय, निघोज
ता . पारनेर जि . अहमदनगर

चरित्र : तात्त्विक मीमांसा

: संकल्पना

: स्वरूप

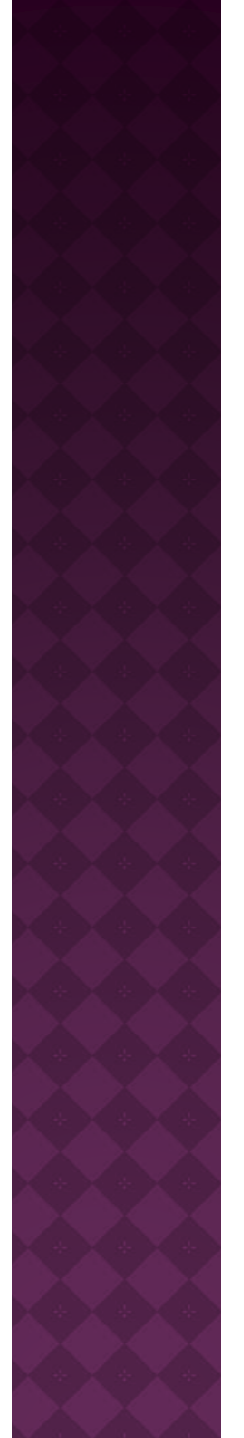
: वाटचाल

आत्मचरित्र : तात्त्विक मीमांसा

- संकल्पना व स्वरूप
- आत्मचरित्र व आत्मकथन : साम्य-भेद
- वाटचाल

○ धन्यवाद

द्वितीय वर्ष कला (S1)

मराठी साहित्यातील विविध साहित्य प्रकार

नाटक : स्वरूप व वाटचाल

प्रा.प्रविण जाधव

मराठी विभाग

श्री मुलिकादेवी महाविद्यालय निघोज

ता . पारनेर जि . अहमदनगर

नाटकाची भारतीय परंपरा व विकास

- ✘ मराठी रंगभूमीचा उदय – १८४३ विष्णुदास भावे – सीता स्वयंवर
- ✘ संगीत नाटकाचा मापदंड : अण्णासाहेब किर्लोस्कर
- ✘ १८८०- संगीत शाकुंतल
- ✘ १८८२ – संगीत सौभद्र
- ✘ रामराज्यवियोग
- ✘ करुण, शृंगार व हास्य या तीन रसांच्या एकत्रिकरणातून रसवैचित्र्य

वि.वा.शिरवाडकर

- ✘ महत्वपूर्ण कामगिरी करणारे नाटककार
- ✘ 'दूरचे दिवे', 'दुसरा पेशवा', 'वैजयंती', 'कौन्तेय', राजमुकुट, वीज म्हणाली धरतीला, नटसम्राट, विदुषक, महंत, मुख्यमंत्री
- ✘ वसंत कानेटकर – विनोदी, गंभीर आणि अंतर्मुख मनोवृत्ती,- प्रेमा तुझा रंग कसा, देवांचे मनोराज्य,
- ✘ 'रायगडाला जेव्हा जाग येते'- पारंपरिक ऐतिहासिक नाट्यलेखनदृष्टीला छेद
- ✘ इथे ओशाळला मृत्यू', 'तुझा तू वाढवी राजा', 'जिथे गवतास भले फुटतात'

- ✘ पु.ल.देशपांडे – तुका म्हणे आता, अंमलदार , भाग्यवान, तुझे आहे तुझपाशी , सुंदर मी होणार, तीन पैशाचा तमाशा, एक झुंज वाच्याशी , ती फुलराणी,
- ✘ चिं. त्र्यं. खानोलकर – ‘ एक शून्य बाजीराव’, एक होती शारदा’, ‘प्रतिमा’, ‘कालाय तस्मै नमः’, ‘ अजब न्याय वर्तुळाचा’, ‘गुरुमहाराज गुरु’
- ✘ विजय तेंडुलकर – ‘श्रीमंत’, ‘मधल्या भिंती’, ‘ चिमणीच घर होतं मेणाचं’, ‘सरी ग सरी’, ‘ शांतता कोर्ट चालू आहे’, ‘ गिधाडे’, ‘सखाराम बाईंडर’, बेबी, तुघलक (रुपांतर) , घाशीराम कोतवाल, ‘कमला’, कन्यादान, पाहिजे जातीचे , ‘ अशी पाखरे येती’, ‘मित्राची गोष्ट’ ‘मी जिंकलो मी हरलो, □ उल्लेखनीय नाटके
- ✘ नाट्यछटा - दिवाकर कृष्ण

✘ धन्यवाद

द्वितीय वर्ष कला - एस . २

अर्वाचीन मराठी वाड्मयाचा इतिहास - इ . स . १८१८ ते १९६०

नाट्यवाड्मयाचे स्वरूप, विशेष, वाटचाल

प्रा.सुरेश रासकर

श्री मुलिकादेवी महाविद्यालय निघोज

ता . पारनेर जि . अहमदनगर

नाटकाची भारतीय परंपरा व विकास

- ✘ मराठी रंगभूमीचा उदय – १८४३ विष्णुदास भावे – सीता स्वयंवर
- ✘ संगीत नाटकाचा मापदंड : अण्णासाहेब किर्लोस्कर
- ✘ १८८०- संगीत शाकुंतल
- ✘ १८८२ – संगीत सौभद्र
- ✘ रामराज्यवियोग
- ✘ करुण, शृंगार व हास्य या तीन रसांच्या एकत्रिकरणातून रसवैचित्र्य

इ.स. १८७५ ते १९२० या काळातील नाट्यवाङ्मय

- ✘ गोविंद बल्लाळ देवल – दुर्गा नाटक, विक्रमोर्वशीय , झुंझारराव, मृच्छकटिक, फाल्गुनराव अथवा तसबिरीचा घोटाळा, शापसंभ्रम आणि शारदा .
- ✘ श्री.कृ. कोल्हटकर – वीरतनय, मूकनायक, गुप्तमंजुष, मतीविकार, प्रेमशोधन, वधूपरीक्षा, सहचारिणी, परिवर्तन, जन्मरहस्य, शिवपावित्र्य , श्रमसाफल्य, आणि मायाविवाह अशी बारा नाटके लिहिली.
- ✘ कृ.प्र.खाडिलकर – एकूण १५ नाटके , पैकी ९ नाटके पौराणिक, दोन ऐतिहासिक, ध्येयवादी नाटककार दुसरा नाही.

राम गणेश गडकरी

- ✘ वेड्यांचा बाजार हे पहिले नाटक होय.
- ✘ गर्वनिर्वाण हे दुसरे नाटक भक्त प्रल्हादाच्या ध्येयवादी जीवनावर आधारलेले.
- ✘ राजसंन्यास हे नाटक संभाजीच्या जीवनावर बेतलेले असून वीर, शृंगार, रौद्र, बीभत्स रसांनी युक्त आहे. गडकऱ्यांच्या नाट्यलेखन शैलीच्या गुणावगुणाचा परमोत्कर्ष या नाटकात झालेला आहे.
- ✘ 'प्रेमसंन्यास', 'पुण्यप्रभाव', 'एकच प्याला' आणि 'भावबंधन' ही गडकऱ्यांची ४ पूर्ण नाटके होत.

१८७५ ते १९२० इतर नाटककार

- ✘ न.चिं. केळकर
- ✘ वासुदेवशास्त्री खरे
- ✘ माधवराव पटवर्धन
- ✘ दामोदर विश्वनाथ नेवाळकर
- ✘ बाबाजी दौलतराव राणे
- ✘ कृष्णाजी हरी दीक्षित
- ✘ अनंत वामन बरवे
- ✘ आत्माराम मोरेश्वर पाठारे
- ✘ यशवंत नारायण टिपणीस

फार्स

- ✘ फार्सची निर्मितीही नाट्यवाडमयातील महत्वाची घटना
- ✘ इंग्लंडमध्ये १५ व्या १६ व्या शतकात 'इंटरल्यूड' म्हणून फार्स अवतरला
- ✘ बाळा कोटीभास्कर – इंग्रजी फार्स पाहून त्याच धर्तीवर 'सीताहरण' या पौराणिक नाट्यप्रयोगाच्या वेळी जरठ कुमारी विवाहाचे दुष्परिणाम दाखवणारा एक भडक फार्स लिहिला, हा मराठीतील पहिला फार्स मानला जातो.
- ✘ पुढे अशा फार्सची / प्रहसनाची संख्या खूप वाढलेली दिसते.
- ✘ किलोस्करांच्या संगीत नाटकांनी रंगभूमी जिंकल्यावर हे फार्स निःष्प्रभ होत गेले.

भाषांतरित व रूपांतरीत नाटके

- ✘ शेक्सपिअरच्या नाट्यकृतीकडे मराठी भाषांतरकारांचा विशेष ओढा.
- ✘ हरनाथ बसू यांचे 'जागरण' हे नाटक का.र.मित्र यांनी रूपांतरीत केले.
- ✘ विष्णू मोरेश्वर महाजनी- शेक्सपिअर – तारा, मोहविलसित, वल्लभानुनथ
- ✘ 'टेमिंग ऑफ द श्रू' – केळकर वा.बा.- 'त्राटिका'
- ✘ खंडेराव भिकाजी बेलसर – शेक्सपिअरच्या अनेक नाटकांची भाषांतरे
- ✘ ए.वि.मुसळे, के. वि.करमरकर, ना.वा.कानिटकर, के.रा.छापखाने, ना.स.बरवे, कृ.पा. गाडगीळ

× धन्यवाद

द्वितीय वर्ष कला - एस . २

अर्वाचीन मराठी वाड्मयाचा इतिहास - इ . स . १८१८ ते १९६०

नाट्यवाड्मयाचे स्वरूप, विशेष, वाटचाल

प्रा.सुरेश रासकर

श्री मुलिकादेवी महाविद्यालय निघोज

ता . पारनेर जि . अहमदनगर

१९२१ ते १९४५ या काळातील नाट्यवाङ्मय

- ✘ भा.वि.वरेरकर – लघुनाटकांसह जवळपास ४७ नाटके लिहिली.
- ✘ नाट्यमन्वंतर संस्था – के.ना.काळे, केशवराव भोळे, पार्श्वनाथ आळतेकर, श्री. वि.वर्तक, ज्योत्स्ना भोळे, सुधा आपटे यांनी स्थापन केली.
- ✘ श्री.वि.वर्तक – आंधळ्यांची शाळा, - वास्तवदर्शी नाट्यबंध
- ✘ लेखन, अभिनय, दिग्दर्शन, प्रयोगतंत्र अशा अनेक अंगानी नाटक विकसित
- ✘ 'तक्षशीला' व 'लपंडाव' ही आणखी दोन नाटके वर्तकांनी लिहिली.

-
- ✘ प्र.के.अत्रे – लोकप्रियता मिळवणारे नाटककार, सामाजिक व्यंगाचा, वैयक्तिक दोषांचा, लकबीचा नाट्यवस्तूस आधारभूत म्हणून उपयोग
  - ✘ स्त्री जीवनविषयक 'घराबाहेर', 'उद्याचा संसार', 'जग काय म्हणेल' ही महत्वाची नाटके अत्र्यांनी लिहिली.
  - ✘ 'साष्टांग नमस्कार', 'भ्रमाचा भोपळा', 'लग्नाची बेडी' ही विनोदी नाटके.
  - ✘ १९३१ ते १९४१ हे दशक अत्र्यांच्या दिग्विजयाचं शतक म्हणून ओळखलं जातं

१९२१ ते १९४५ या काळातील नाट्यवाङ्मय

- ✘ मो.ग.रांगणेकर – १९४१ साली नाट्यनिकेतन या संस्थेची स्थापना
- ✘ आशीर्वाद, कुलवधू, अलंकार, माझे घर, वहिनी या नाटकांमधून मध्यम वर्गीय समाजातील व्यक्तींच्या जीवनामध्ये येणाऱ्या संघर्षांचे व बिकट प्रश्नांचे चित्रण
- ✘ वि.दा.सावरकर – सं.उ:शाप , सं. संन्यस्तखड्ग, सं.उत्तरक्रिया, अशी तीन नाटके लिहिली.
- ✘ वीर वामनराव जोशी –
- ✘ वा.वा.भोळे
- ✘ सदाशिव अनंत शुक्ल
- ✘ विष्णुपंत हरी औंधकर – 'बेबंदशाही', 'आग्र्याहून सुटका', 'महारथी कर्ण'

धन्यवाद

द्वितीय वर्ष विज्ञान :
मराठी विज्ञानसाहित्य आणि व्यावहारिक मराठी

घटक ३
प्रसारमाध्यमासाठी लेखन

प्रा . प्रविण जाधव
मराठी विभाग
श्री मुलिकादेवी महाविद्यालय, निघोज
ता . पारनेर जि . अहमदनगर

दुरचित्रवाणीसाठी लेखन

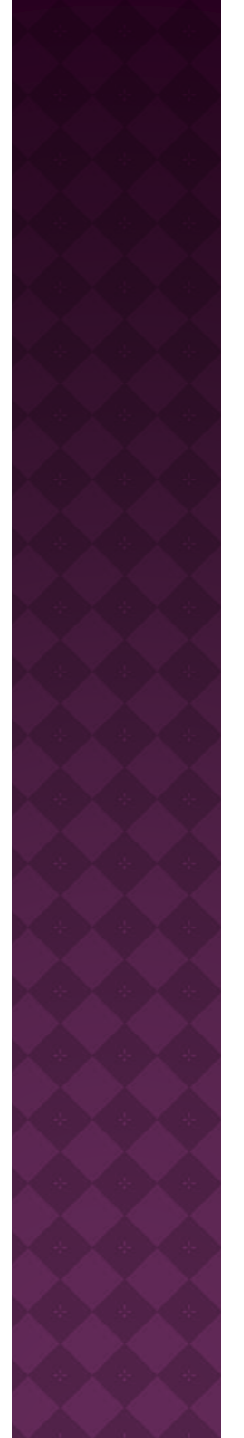
- ◉ दुरचित्रवाणी इतिहास व संहिता लेखन
- ◉ जॉन लॉगी बेअर्ड – २३ जानेवारी १९२६, दुरचित्रवाणीचा शोध
- ◉ जगातील पहिली नेटवर्क सेवा २२ मार्च १९३५ मध्ये जर्मनीत सुरु झाली.
- ◉ १३ फेब्रुवारी १९३५ - फ्रेंच टेलिव्हिजन वाहिनी सुरु.
- ◉ टेलिव्हिजन प्रसारणाचे सार्वजनिक प्रयोग २ जुलै १९३८ पासून अमेरिकेत सुरु.
- ◉ पहिलं परिपूर्ण सार्वजनिक प्रसारण 'न्यूज ब्रॉडकास्टिंग कोर्पोरेशन' मार्च ३०, एप्रिल १९३९ पासून न्यूयॉर्क मधून सुरु.

- ⦿ भारतात दूरचित्रवाणीचं आगमन प्रायोगिक तत्वावर १९५९ मध्ये झालं .
- ⦿ १५ ऑगस्ट १९६५ पासून दिल्लीमध्ये दररोज १ तासाचे प्रसारण
- ⦿ २ ऑक्टोबर १९७२ रोजी मुंबईमध्ये 'दूरदर्शन केंद्र' सुरु.
- ⦿ १५ ऑगस्ट १९८२ रोजी राष्ट्रीय कार्यक्रमांना सुरुवात
- ⦿ १९८२ पासून रंगीत प्रसारण सुरु झालं
- ⦿ आज उपग्रह वाहिन्यांची संख्या ३५० च्या वर पोहोचली आहे.

- ◉ दूरचित्रवाणी संहिता लेखनाची पूर्वतयारी –
- ◉ कथा-कादंबरी प्रमाणे संहिता लिहून झाली की निर्मिती प्रक्रिया संपत नाही.
- ◉ केवळ शब्दांऐवजी दृश्यांतून अभिव्यक्ती करण्याची पद्धत अवलंबवावी लागते.
- ◉ दृक-श्राव्य माध्यमाची भाषाही दृक श्राव्य असते , या माध्यमासाठी लिहिताना दृक-श्राव्य भाषेतच मांडणीचा विचार व्हायला हवा.
- ◉ दूरदर्शन चित्रण – १. कलागारातील चित्रण
- ◉ २. बाह्यचित्रिकरण

- ◉ दृश्यातून विचार करणे
- ◉ संहिता लेखन –
  - ◉ कोणाला सांगायचे ?
  - ◉ काय सांगायचे ?
  - ◉ कसे सांगायचे ?
- ◉ संहिता लेखनाची भाषा

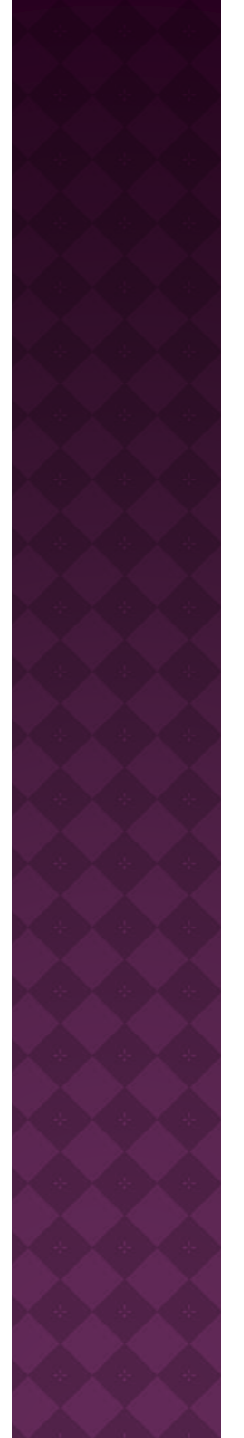

दूरदर्शनसाठी बातमी लेखन

- ◉ बातमीपत्राचे प्रकार :
- ◉ स्थानिक बातमीपत्र
- ◉ राज्यस्तरीय किंवा प्रादेशिक बातमीपत्रे
- ◉ राष्ट्रीय बातमीपत्र
- ◉ आंतरराष्ट्रीय किंवा जागतिक बातमीपत्र
- ◉ बातम्यांचे स्रोत
- ◉ अ. स्वतःचे जाळे   ब. दृक-श्राव्य वृत्तसंस्था
- ◉ क. मुक्त किंवा नैमित्तिक छायाचित्रकार
- ◉ ड. सहयोगी वाहिन्या / केंद्रे किंवा सिंडीकेट

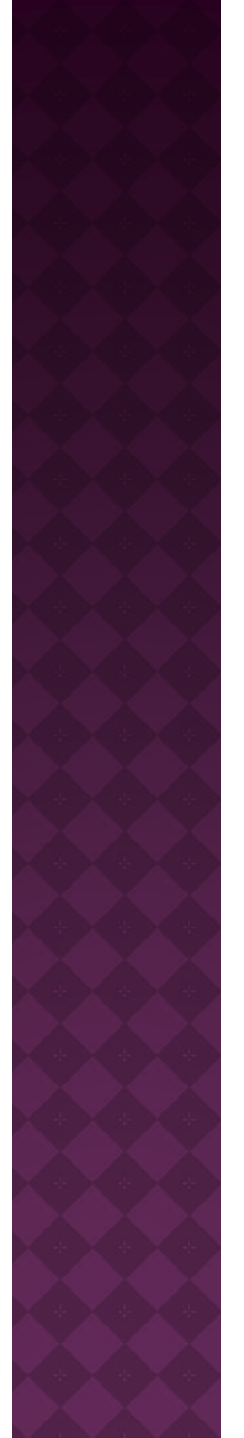
बातम्या निवडीचे निकष

- अ.नजीकता / समीपता
- ब.समयोचितता / ताजेपणा
- क. परिणाम / प्रभाव
- ड. व्यक्ती महात्म्य
- इ. नैसर्गिक आपत्ती , संघर्ष , अपघात
- ई. नाविन्यपूर्ण / वैशिष्ट्यपूर्ण घटना

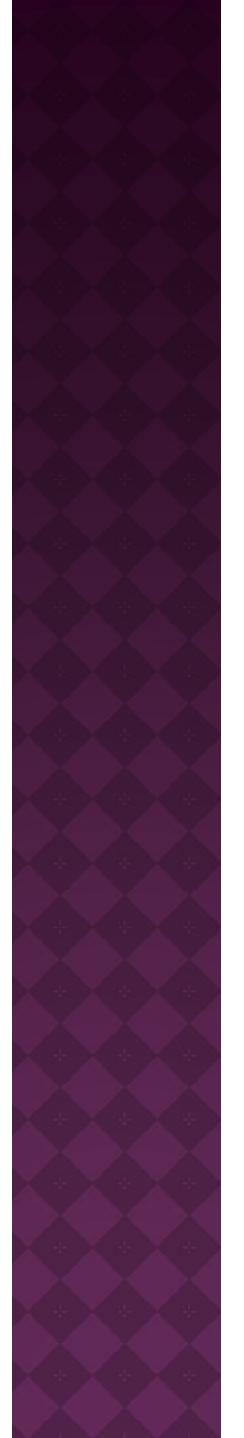
बातमी सादरीकरणाची यंत्रणा

- ◉ दूरचित्रवाणी वार्ताहराचे कार्य
- ◉ छायाचित्रण व अन्य तंत्राची जाण
- ◉ वेळेचे भान
- ◉ सादरीकरणाची कला
- ◉ मुलाखतीची कला

बातमीपत्राचे संपादन

- ◉ बातम्यांची निवड
- ◉ बातम्यांचे सादरीकरण
- ◉ ध्वनि – चित्रफितींचे संकलन

दुरचित्रवाणीसाठी संहितालेखन- संकेत

- ◉ साधी व सोपी भाषा
- ◉ छोटी व सुटसुटीत वाक्ये
- ◉ भाषेचा अचूक व योग्य वापर
- ◉ अनावश्यक तपशील टाळणे
- ◉ आकडेवारी वस्तुनिष्ठ स्वरूपात लिहिणे
- ◉ 'आणि' हे उभयान्वयी अव्यय वापरणे
- ◉ दृश्यांना पूरक लेखन करणे

बातमीपत्राचा आकृतिबंध तयार करणे

- ◉ प्रेक्षकांना अभिवादन
- ◉ 'ठळक बातम्या'
- ◉ विस्तृत किंवा अधिक माहिती
- ◉ चित्र, नृत्य, नाट्य, संगीत, इ. ललित कलांविषयी
- ◉ विशेष निवेदने
- ◉ क्रीडाविषयक
- ◉ हवामानाचा अंदाज
- ◉ पुन्हा एकदा 'ठळक बातम्या'
- ◉ प्रेक्षकांना अभिवादन

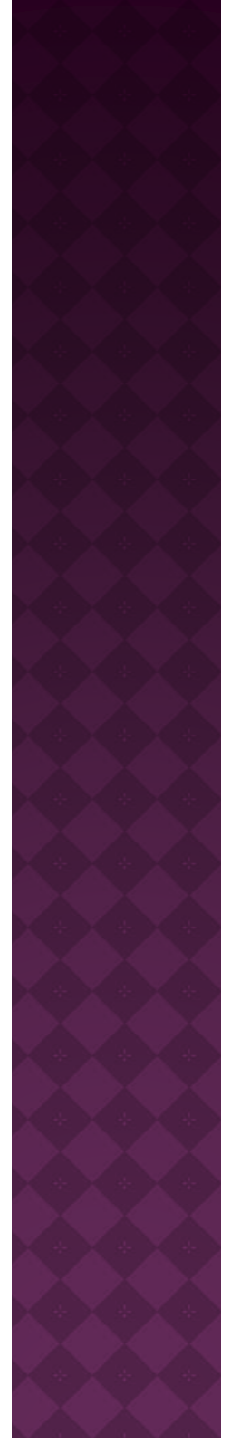
दूरचित्रवाणी नमुना बातमीपत्र

शीर्षक :	संहिता : दिनांक :	सेकंद	साउंड बाईट : प्रसारण
दृश्य	पडद्यामागील निवेदन		पडद्यावरील निवेदन
निवेदक			

जाहिरात लेखन

- ◉ जाहिरात व तिचे कार्य
- ◉ जाहिरात लेखनाची पूर्वतयारी
- ◉ जाहिरात लेखनाची पथ्ये
- ◉ जाहिरातीतील घटक ;
- ◉ आकर्षक मॉडेलचा उपयोग
- ◉ आकर्षक फोटोग्राफी
- ◉ आकर्षक संगीत
- ◉ वैचित्र्यपूर्णता
- ◉ सातत्य
- ◉ तात्काळ कृती करण्याचा संदेश

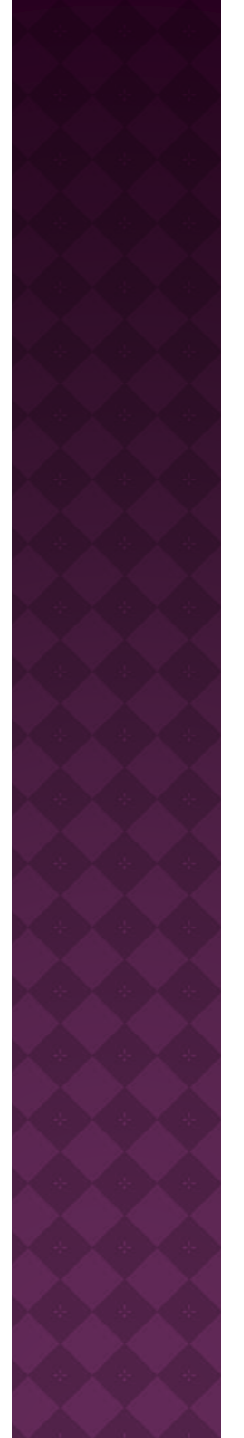
जाहिरात नमुना लेखन

- स्टोरी बोर्ड
- जाहिरात विषय :
- वेळ : स्थळ :
- व्यक्ती :

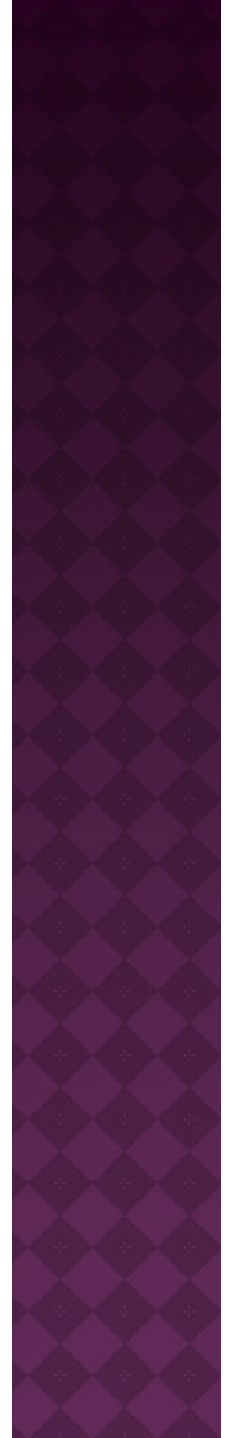
अनु.	दृश्य	संहिता	संगीत
१			

महाचर्चा / संवाद

- संवाद्काचे व्यक्तिमत्व
- महाचर्चा / संवाद : स्वरूप व विशेष
- पूर्वतयारी
- संवाद्काने घ्यावयाची दक्षता
- महाचर्चा / संवाद संहितालेखन

○ धन्यवाद

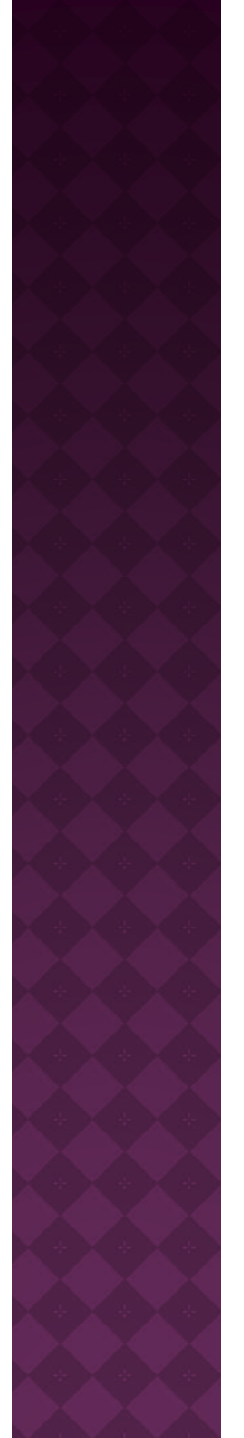
तृतीय वर्ष कला
आधुनिक मराठी साहित्य आणि उपयोजित मराठी

प्रा . सुरेश रासकर
मराठी विभाग
श्री मुलिकादेवी महाविद्यालय, निघोज
ता . पारनेर जि . अहमदनगर

ग्रंथ परीक्षण : तात्त्विक मीमांसा

❖ स्वरूप

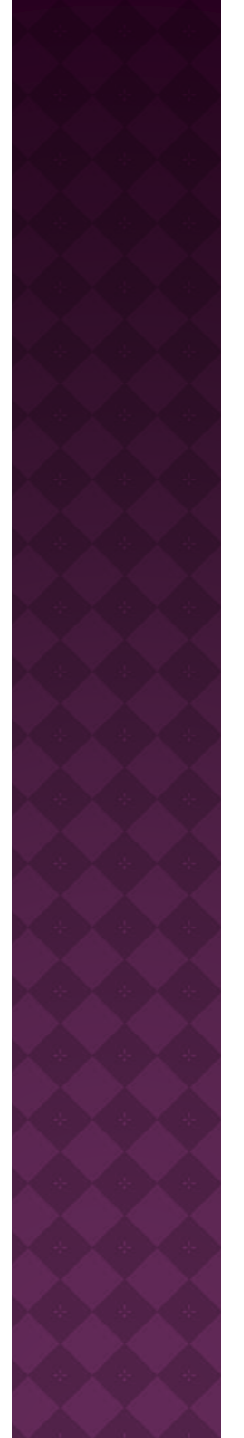
❖ प्रात्यक्षिक

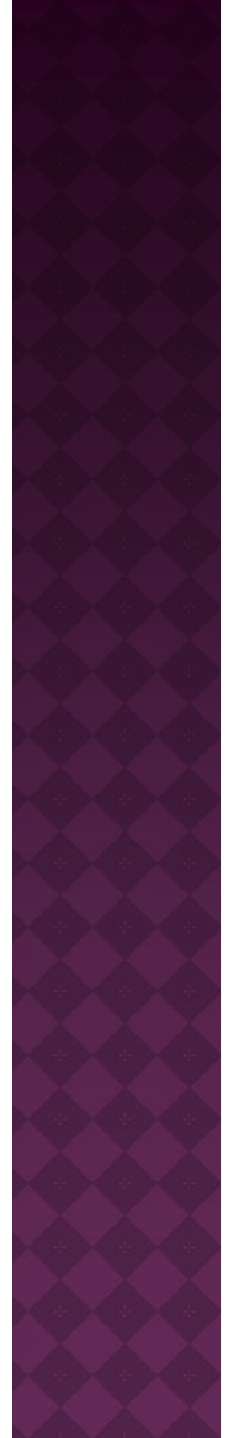

निबंध : तात्त्विक मीमांसा

- ❖ स्वरूप व व्याख्या
- ❖ निबंध आणि इतर साहित्यप्रकार
- ❖ निबंधाचे प्रकार
- ❖ प्रेरणा व प्रयोजने

◎ धन्यवाद

तृतीय वर्ष कला
साहित्यविचार

प्रा . सुरेश रासकर

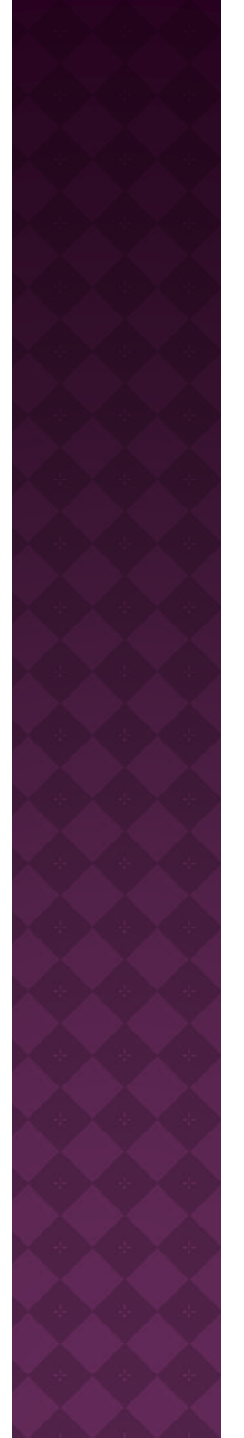
मराठी विभाग

श्री मुलिकादेवी महाविद्यालय, निघोज

ता . पारनेर जि . अहमदनगर

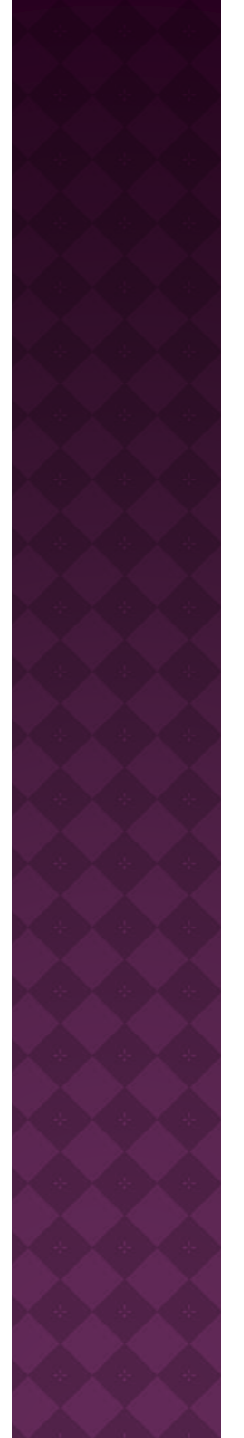
साहित्यविचार

- ❖ स्वरूप
- ❖ प्रयोजन
- ❖ निर्मितीप्रक्रिया
- ❖ भाषा

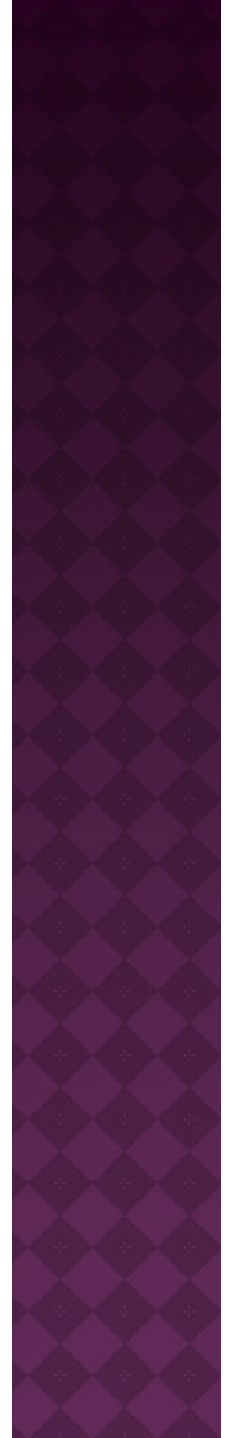

साहित्यविचार

- ❖ आस्वाद
- ❖ सामाजिकता
- ❖ अभिरूची
- ❖ साहित्यप्रकाराची संकल्पना

◎ धन्यवाद

तृतीय वर्ष कला

भाषाविज्ञान

प्रा . प्रविण जाधव

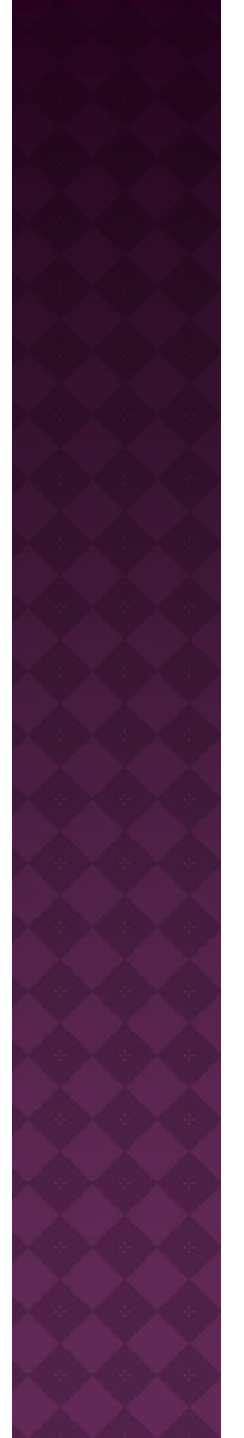
मराठी विभाग

श्री मुलिकादेवी महाविद्यालय, निघोज

ता . पारनेर जि . अहमदनगर

भाषाविज्ञान

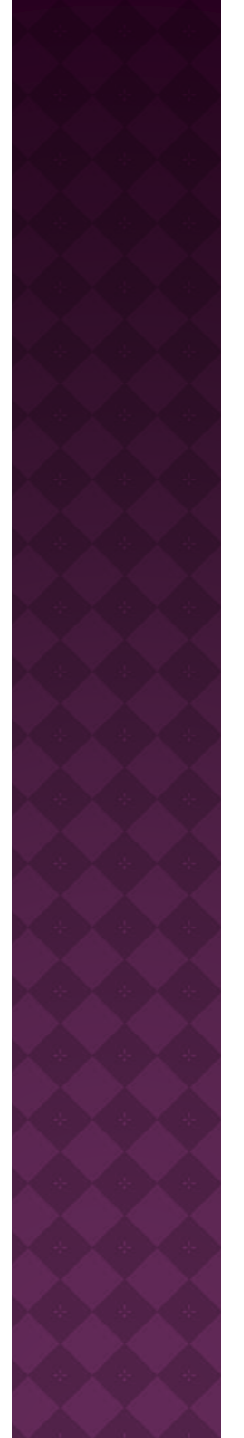
- भाषेचे स्वरूप व कार्य
- स्वनविज्ञान आणि स्वननिर्मिती
- स्वनिम विचार
- रूपिम विचार

भाषाविज्ञान

- वाक्यविचार
- अर्थविचार
- ऐतिहासिक भाषाभ्यासपध्दती
- मराठी भाषेची उत्पत्ती

© धन्यवाद

